7.5.2025

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Luonnonlaidunten hoidon haasteet ja luonnon monimuotoisuus

8.5.2025 Martina Reinikainen, erityisasiantuntija, Ympäristöministeriö
/ Vesi ja- luontoympäristöosasto /
Luonnonsuojelu ja luonnon virkistyskäyttöyksikkö

Perinnebiotooppien nykytila

- Perinnebiotoopit eli kedot, niityt, hakamaat ja metsälaitumet ovat perinteisen karjatalouden muovaamia, yleensä runsaslajisia elinympäristöjä, jotka ovat tuottaneet karjan tarvitseman talvirehun tai olleet laitumina.
- Kaikki perinnebiotooppien luontotyypit ovat uhanalaisia ja ne vaativat säännöllistä hoitoa säilyäkseen.
- Viimeisimmässä luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa perinnebiotooppien 40 luontotyypistä 38 arvioitiin koko maassa äärimmäisen uhanalaiseksi (CR) ja kaksi erittäin uhanalaiseksi (EN) (Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018).
- Perinnebiotooppien perinteinen hoito on pääasiassa ollut niittoa, laidunnusta tai niiden yhdistelmänä heinänkorjuun jälkeistä laidunnusta. Lisäksi hoitomenetelminä ovat olleet muun muassa puuston harventaminen, kerppujen tekeminen, tulvittaminen, ei-toivotun kasvillisuuden poistaminen, kevätsiivous sekä kulotus. Laitumia ja niittoniittyjä ei ole lannoitettu, muokattu tai kylvetty.
- Maatalouden tehostuessa monista vanhoista menetelmistä on luovuttu. Hoidon loppuminen tai perinteisistä hoitomenetelmistä luopuminen merkitsee perinnebiotoopeille luontotyypin oleellista muuttumista, lajiston köyhtymistä ja usein myös luontotyypin vähitellen tapahtuvaa häviämistä umpeenkasvun myötä. Umpeenkasvun lisäksi uhanalaisuuden syitä ovat esimerkiksi metsittäminen, pellonraivaus ja niittyjen rehevöityminen (rehevöittävä laskeuma).

Akaa (Vesilahti) P39 B2 12.7.2001 © Tapio Heikkilä / Visuaalinen maisemaseuranta, Luken mediapankki

Akaa (Vesilahti) P39 B2 6.7.2019 © Antti Hahl / Visuaalinen maisemaseuranta, Luken mediapankki

Lähde: https://www.ymparisto.fi/fi/luonto-vesistot-ja-meri/maisemat/visuaalinen-maisemaseuranta/muuttuvat-perinnebiotoopit#p39-akaa

Perinnebiotooppien direktiiviluontotyypit

4030	Kuivat nummet
6210	Kuivat niityt ja pensaikot kalkkipitoisella alustalla (*tärkeät orkidea-alueet)
6230	Runsaslajiset jäkkiniityt*
6270	Runsaslajiset kuivat ja tuoreet niityt*
6280	Alvarit ja kalkkivaikutteiset kalliokedot*
6410	Siniheinäniityt
6430	Kosteat suurruohoniityt
6450	Tulvaniityt
6510	Alavat niitetyt niityt
6520	Vuoristojen niitetyt niityt
6530	Lehdes- ja vesaniityt*
9070	Hakamaat ja kaskilaitumet

Perinnebiotooppeihin sisältyy EU:n luontodirektiivin tarkoittamia luontotyyppejä, joiden suotuisan suojelutason turvaamiseen Suomi on sitoutunut.

Perinnebiotoopit ja lajit

- Lähes neljännes (24 %) Suomen uhanalaisista lajeista elää perinneympäristöissä ja muissa ihmisen muuttamissa ympäristöissä (Suomen lajien uhanalaisuus: Punainen kirja 2019).
- Erityisen paljon uhanalaisia lajeja on kasveissa ja hyönteisissä, kuten noidanlukot, ketokatkero, pikkuapollo ja punakeltaverkkoperhonen.

Hodophilus foetens, VU. Kuva:Kaisa Tervonen

Niittyjen ja ketojen hoitaminen turvaa myös ruoantuotantoa, sillä ne ovat tärkeitä elinympäristöjä pölyttäjähyönteisille.

Kansallinen pölyttäjästrategia ja toimenpidesuunnitelma 2022:

”Uhanalaisissa pölyttäjissä on eniten perinnebiotooppien sekä muiden niittyjen ja ketojen, mutta myös metsäympäristöjen (etenkin paahdealueiden) lajistoa. Useimmiten uhanalaisuuden pääasiallisena syynä on erilaisten niittyjen ja muiden avointen elinympäristöjen umpeenkasvu. Tämä on keskeisin syy etenkin mesipistiäisten ja perhosten uhanalaistumiseen.”

Kuva: Eija Hagelberg

”Keinoja pölyttäjien tukemiseksi eri elinympäristöissä (sivu 30)

…

- Lisätään perinnebiotooppien ja niittyjen kunnostamista ja hoitoa

− Tuetaan uusien perinnebiotooppien syntymistä pitkään viljelemättömillä pelloilla.[1]

1. Ympäristöministeriö 2022. Kansallinen pölyttäjästrategia ja toimenpidesuunnitelma. Ympäristöministeriön julkaisuja 2022:9.

Helmi-elinympäristöohjelma 2021-2030

Valtioneuvoston periaatepäätös Helmi-ohjelmasta 27.5.2021

Helmi-ohjelma vahvistaa luonnon monimuotoisuutta aktiivisilla hoitotoimilla:

- Suojelemalla ja ennallistamalla soita
- Kunnostamalla lintuvesiä- ja kosteikoita rantoineen
- Kunnostamalla ja hoitamalla perinnebiotooppeja
- Hoitamalla metsäisiä elinympäristöjä, kuten lehtoja ja paahdealueita
- Hoitamalla ja kunnostamalla pienvesiä ja rantaluontoa, kuten hiekkarantoja

Toimia tehdään sekä suojelualueilla että niiden ulkopuolella ja ne perustuvat maanomistajien vapaaehtoisuuteen.

Pikkuapollo

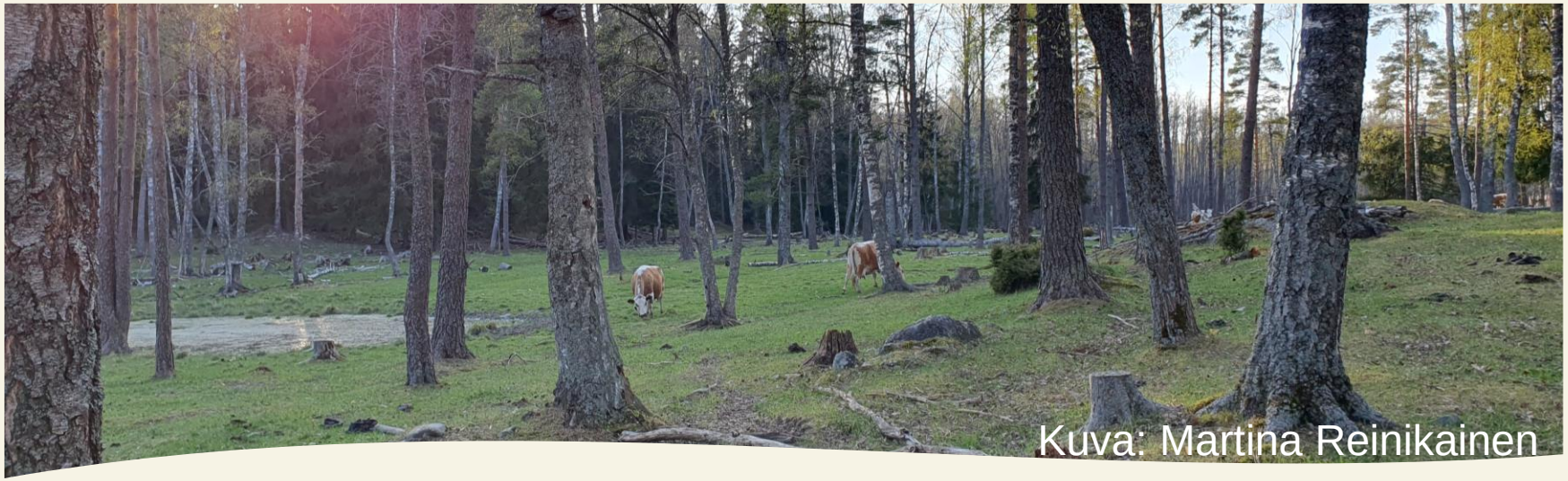

Helmi-elinympäristöohjelmassa tehdään ensisijaisesti peruskunnostuksia pitkään hoitamatta olleilla kohteilla sekä toimia uhanalaisten lajien turvaamiseksi (yksityisomisteiset maat: ELYt luonnonsuojelulain mukainen tuki, valtion maat: Metsähallituksen Luontopalvelut)

Jatkuvan hoidon tärkein rahoituskanava on maatalouden ympäristösopimukset

Lisäksi esimerkiksi kunnat ja järjestöt hoitavat perinnebiotooppeja

Valtakunnallinen perinnebiotooppien täydennysinventointi

Perinnebiotooppien valtakunnallinen päivitysinventointi toteutettiin vuosina 2016-2023. Inventoinnin tavoitteena oli tuottaa mahdollisimman kattavat ja vertailukelpoiset tiedot Manner-Suomen perinnebiotoopeista.

1990-lukuun verrattuna: Etsitty myös kunnostuskelpoisia kohteita. Muutokset jakautuneet epätasaisesti. Rannikolla saatu hoitoon laajoja merenrantaniittyjä. Sisämaassa menetetty paljon pienialaisia, lajistoltaan arvokkaita kohteita.

Julkaisu: https://helda.helsinki.fi/items/f3f65550-8ad2-4036-9fff-94bbd404cdc4
Linkki tiedotteeseen:
Perinnebiotooppien tila on edelleen heikko | Suomen ympäristökeskus (sttinfo.fi)

Luonnonsuojelulain tuki perinnebiotooppien kunnostukseen ja hoitoon, ”Helmi-tuki”

- 2020 Luonnonsuojelulakiin lisättiin luku 1 a, jossa säädetään luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi tehtävän kunnostuksen ja hoidon tukemisesta valtion talousarvioissa osoitetuista määrärahoista

- Lakiin liittyvää perinnebiotooppeja koskevaa asetusta sovelletaan perinnebiotooppien kunnostuksen ja hoidon tukemiseen yksityismailla

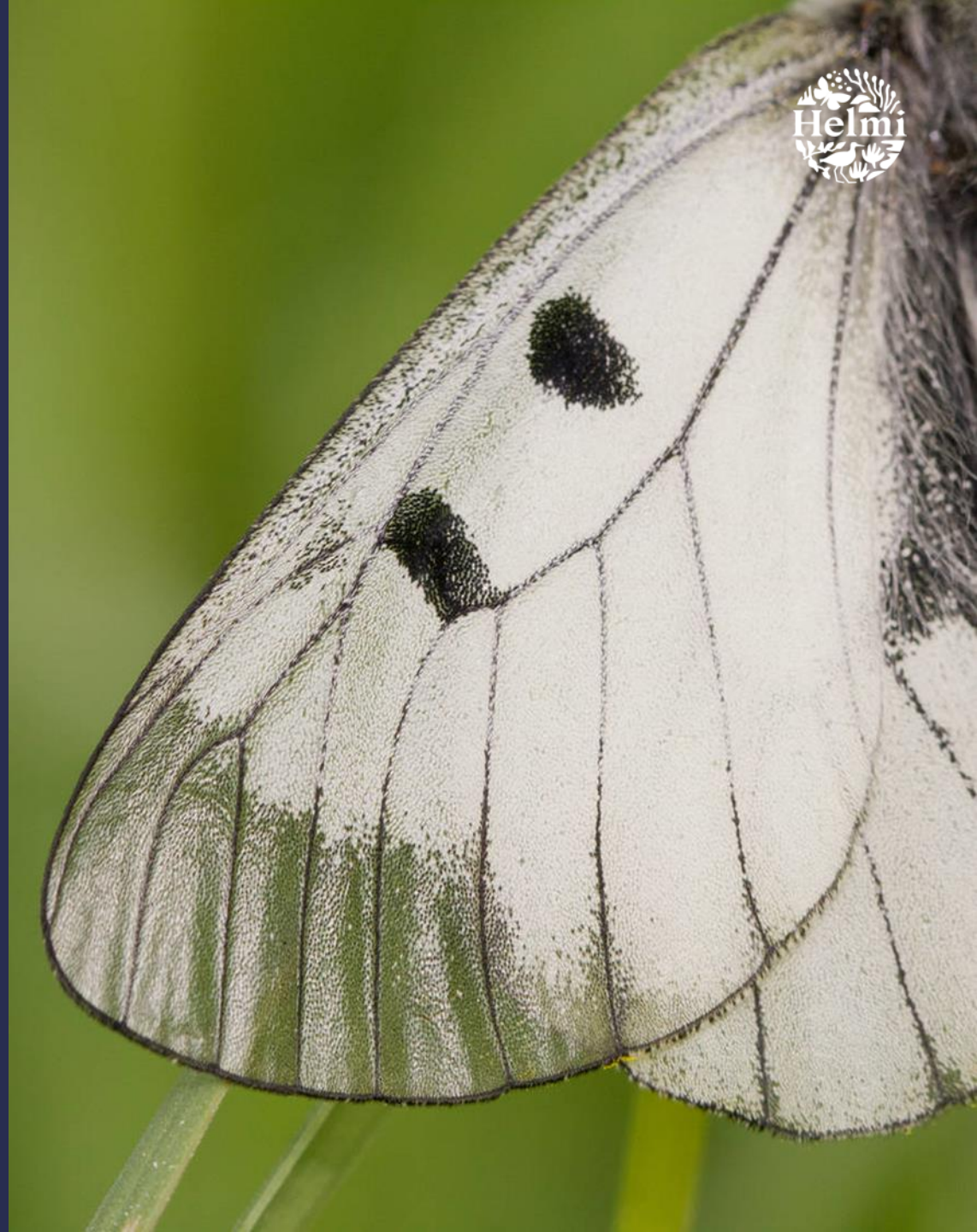

- Tuen ensisijaisena tarkoituksena on **kunnostaa** yksityismailla sijaitsevia perinnebiotooppeja siten, että kohteiden jatkuva hoito toteutetaan tämän jälkeen pääosin ympäristösopimuksen mukaisella laidunnuksella

- Jatkuvaa hoitoa luonnonsuojelulain tuella voidaan järjestää sellaisille arvokkaille yksityismailla sijaitseville kohteille, jotka eivät ympäristösopimuskohteiksi sovi esimerkiksi pienuutensa tai etäisyytensä vuoksi

- Tuki myönnetään tavarana tai palveluna, tuen rahallinen arvo todetaan tukipäätöksessä.

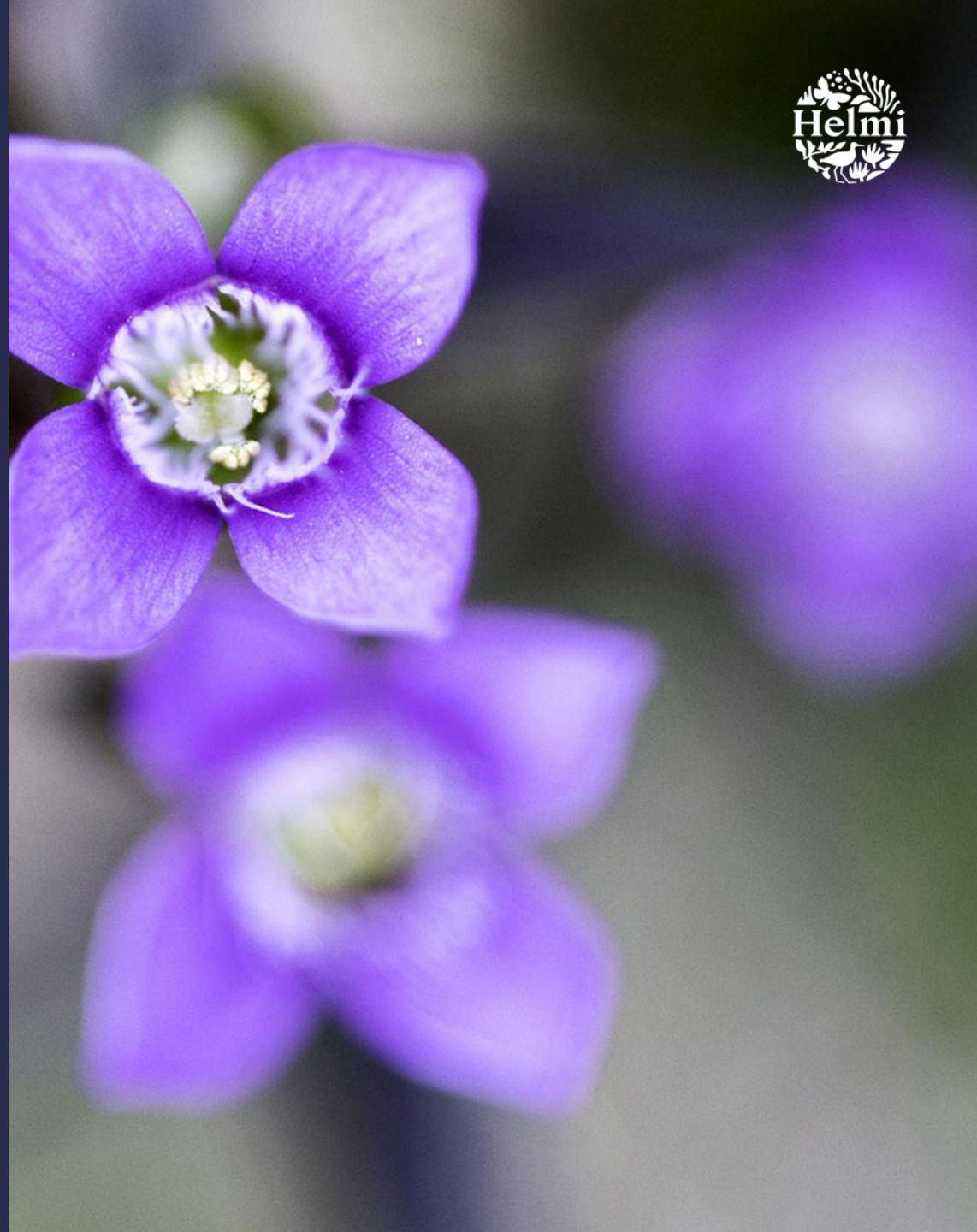

Mitä tarvitaan?

Pinta-ala kasvattaminen

Hoidossa olevien perinnebiotooppikohteiden säilyminen hoidossa

Luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeää, että hoidetaan laajoja perinnebiotooppikokonaisuuksia. Perinnebiotooppien luontotyypit esiintyvät usein mosaiikkimaisesti. Luonteenomainen lajisto saattaa käyttää eri osia esim. ravinnonsaantiin tai lisääntymiseen.

SEKÄ

Uusien alueiden palauttaminen

Eivät heti luontotyypin kriteerit täyttäviä tai hyvässä tilassa, voivat tarkoituksenmukaisella hoidolla kehittyä arvokkaammaksi. EU:ssa tunnistettu palauttamistoimenpide:

M code (NRR)	CM code (HD)	KTM code (WFD)	MSFD code	Measure name	Description
	MA07			**Re-establishment of Annex I agricultural habitats**	Land previously used for either agriculture (e.g. arable land), forestry (e.g. poplar plantation) or another use, being (re)established as an Annex I agricultural habitat type. Includes, for example, the re-establishment of an Annex I grassland from a forest plantation. This is a process that could take a long time to fully restore the habitat's structure and functions.

Lähde: Ennallistamissuunnitelmaformaatin C-osan toimenpidelistaus

Hoidon laadun parantaminen

Perinnebiotooppien hoito kuuluu moderniin maatalouteen ja vahvistaa ruokaturvaamme

Luonnonlaidunnuksen tukeminen on luonnon monimuotoisuuden vahvistamisen kannalta yksi tehokkaimmista maatalouden ympäristötoimista.

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Perinnebiotooppien hoidon haasteet

Vuonna 2023 käynnistyneen CAP-ohjelmakauden tehdyt maastokatselmukset ovat johtaneet ympäristösopimuksiin hyväksyttävien alojen merkittäviin vähennyksiin. Tuen piiristä on paikoin jätetty pois myös luonnon monimuotoisuudelta kannalta erityisen arvokkaita alueita, esimerkiksi karuilla ja vähätuottoisilla alueilla sekä saaristossa. CAP-ohjelman ympäristösopimuksiin ei ole myöskään hyväksytty kaikkia Helmi-ohjelmassa kunnostettuja perinnebiotooppialoja.

Jos tuettavaksi hyväksytty ala on pienentynyt merkittävästi, tuen hakija on päätöksen myötä saattanut luopua koko alueen hoidosta. Tällöin arvokkaimmatkin osat ja kokonaisuudet jäävät hoidotta.

Mosaiikkimaiset perinnebiotooppialueet ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta hyvin arvokkaita kokonaisuuksia. Sopimuksista ulos jääneillä heikkotuottoisilla kallioisilla, kivisillä ja hiekkapohjaisilla alueilla voi esiintyä pienialaisia niittyjä, kallioketoja tai nummimaista kasvillisuutta, joiden lajisto on riippuvainen laiduneläinten laidunnuksen ja tallauksen aiheuttamasta maanpaljastumista. Myös eläinten lannassa elää useita uhanalaisia lajeja.

Särkkälantiainen – *Bodiloides ictericus*. Äärimmäisen uhanalainen laji, CR.

Vaihtelu kasvillisuuden peittävyydessä lisää monimuotoisuutta: tämän rantalaitumen hiekkapaljastuman lannalla havaittiin uhanalainen särkkälantiainen. Kuva: Heli Vainio / Metsähallitus.

https://rantalaidun.luke.fi/blogi/ihana-lanta-on-monien-hyonteisten-elinehto/

Perinnebiotooppien hoidon haasteet

Laidunnuksen loppumisen seurauksena uhkana on vuosien hoitotöissä saavutetun hyödyn menettäminen, ja uhanalaisten ja EU:n luontodirektiivinluontotyyppien heikentyminen.

- Ympäristöhallinto on tarkentanut linjauksia ELY-keskuksissa Helmi-ohjelmassa tehtävään perinnebiotooppien kunnostustyöhön, jolla voidaan varmistaa, että kunnostetut kohteet soveltuisivat myös CAP-ohjelman ympäristösopimuksen piiriin.

- Ympäristöministeriössä on selvityksen alla ympäristösopimusten ulkopuolelle jääneiden arvokkaiden alueiden jatkuvan hoidon rahoittamiseksi erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Ympäristöministeriön kanta on, että täysin uuden ja laajan rahoitus- ja hallintojärjestelmän luominen CAP:n rinnalle ei ole hallinnollisesti järkevää. Uusi tukijärjestelmä loisi tukien hakijan kannalta monimutkaisen sekä työlään rinnakkaisten tukien kokonaisuuden.

- Perinnebiotooppien jatkuvan hoidon järjestäminen ja turvaaminen kansallisella rahoituksella edellyttäisi mittavaa lisärahoitusta ja rahoitustason varmistamista pitkäjänteisesti. On huomioitava, että hallinnon henkilöstö- ja muut resurssit vaihtoehtoisten mallien toimeenpanoon ELY-keskuksissa ja Metsähallituksen Luontopalveluissa ovat riittämättömiä.

- Ympäristöministeriö on talvella 2024 esittänyt yhtenä ratkaisuna CAP-suunnitelman muutosta Suomen CAP-suunnitelman seurantakomiteassa.

- Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö ovat sitoutuneet sujuvoittamaan perinnebiotooppien hoitoon liittyvää yhteistyötä hallinnon ja sidosryhmien kesken osana Helmi-ohjelman valtakunnallista perinnebiotooppien hoidon koordinaatioryhmää sekä alueellisia työryhmiä.

“Considering that semi-natural grasslands are biodiversity hotspots in Europe and support the provision of wide variety of ecosystem services the restoration and preservation of remaining grassland fragments should be of great importance”[1].

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Kiitos!

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Aleksanterinkatu 4–10, Helsinki | PL 35, FI-00023 Valtioneuvosto | ym.fi

1. Prangel et al. 2024. Restoration of semi-natural grasslands boosts biodiversity and re-creates hotspots for ecosystem services. Agriculture, Ecosystems & Environment 2024:374